

Mitä tapahtuu kun muutat Pohjoismaasta toiseen
Sosiaaliturva ja sosiaalietuudet

Pohjoismainen sosiaaliturvasopimus ja pohjoismainen sosiaalipalvelusopimus

Mitä tapahtuu, kun muutat toiseen Pohjoismaahan?

Mitä oikeuksia ja velvollisuuksia sinulla on?

- Kun muutat toiseen Pohjoismaahan, sinun tulee ilmoittaa muutostasi sen maan väestörekisteriin, josta muutat.
- Tulomaan väestörekisteriviranomainen antaa sinulle muuton jälkeen kansallisen henkilötunnuksen uudessa asuinmaassasi. Tätä tunnusta käytetään asioitaessa maan julkisissa viranomaisissa mm. vero-, eläke- ja sosiaaliturva-asioissa.
- Asuessasi Pohjoismaassa kuulut kyseisen maan sosiaaliturvajärjestelmän piiriin, jos et työskentele toisessa maassa.
- Jos olet työntekijä, kuulut uuden työskentelymaasi sosiaaliturvan piiriin. Näin tapahtuu, vaikka et muuttaisikaan tähän maahan vaan asuisit edelleen toisessa Pohjoismaassa. Tämä johtuu Pohjoismaisen sosiaaliturvasopimuksen määräyksistä, joissa noudatetaan samoja sääntöjä kuin EU/ETA-määräyksissä.
- Sinä sekä aviopuolisosi ja lapsesi saavat oikeuden uuden asuin- tai työskentelymaasi sosiaaliturvaetuuksiin samoin periaattein kuin kyseisen maan kansalaiset. Tämä johtuu Pohjoismaisen sosiaaliturvasopimuksen määräyksistä. Ota huomioon, että määräykset, tukimuodot ja tuen määrä saattavat vaihdella maiden välillä. Lainsäädäntö ei ole aivan samanlainen kaikissa Pohjoismaissa.
- Jos olet riippuvainen toimeentulotukea ja sosiaalipalveluja koskevan lainsäädännön mukaisista toimeentulotuesta ja sosiaalipalveluista, sinulla on oikeus vastaavanlaiseen tukeen maasta, johon asetut asumaan, samoin periaattein kuin maan omilla kansalaisilla. Tämä johtuu Pohjoismaisesta sosiaalipalvelusopimuksesta.
- Tulomaan väestörekisteriä koskevat määräykset ratkaisevat, katsotaanko sinun asuvan siellä.
- Jos olet eläkkeellä, sinulla on toiseen Pohjoismaahan muuttaessasi oikeus saada mukaasi eläke, jota sait ennen muuttoasi. Samoja sääntöjä sovelletaan, kun muutat toiseen EU/ETA-maahan. Tämä on seurausta Pohjoismaisen sosiaaliturvasopimuksen määräyksistä, joissa noudatetaan samoja sääntöjä kuin EU/ETA-määräyksissä.

Turistit ja henkilöt, jotka oleskelevat toisessa Pohjoismaassa tilapäisesti

Kun asut Pohjoismaassa ja olet turistina tai muuten käymässä toisessa Pohjoismaassa, sinulla on oikeus sairauden sattuessa terveydenhuollon palveluihin samoilla ehdoilla kuin maan omilla kansalaisilla.

Kun työskentelet toisessa Pohjoismaassa tai EU/ETA-maassa

Jos aloitat työskentelyn toisessa Pohjoismaassa/EU/ETA-maassa kuulut kyseisen maan sosiaaliturvajärjestelmän piiriin, vaikka et muuttaisikaan siihen maahan. Asuinmaasi sosiaaliturva lakkaa olemasta voimassa samalla kun pääset uuden työskentelymaasi sosiaaliturvajärjestelmän piiriin.

Jos muutat toiseen Pohjoismaahan tai EU/ETA-maahan ja aloitat työskentelyn siellä, lakkaa lähtömaasi sosiaaliturva olemasta voimassa ja pääset sen sijaan uuden maan sosiaaliturvan piiriin. Oikeutesi ja velvollisuutesi seuraavat uuden maan lainsäädännöstä.

Jos työskentelet ja asut yhdessä ja samanaikaisesti työskentelet toisessa maassa, kuulut edelleen asuinmaasi sosiaaliturvajärjestelmän piiriin.

Kun otat vastaan työn Ruotsista, Suomesta tai Tanskasta, sinun tulee hakea työttömyyskassan jäsenyyttä saadaksesi oikeuden ansiosidonnaiseen työttömyysturvaan. Norjassa ei tarvitse hakea työttömyysvakuutuksen piiriin pääsyä, koska se on osa Norjan sosiaaliturvaa.

Jos jätät kokonaan työttömäksi silloin kun asut toisessa ja työskentelet toisessa maassa, tapaukseesi sovelletaan erityisiä määräyksiä, joiden mukaan saat oikeuden työttömyyskorvaukseen siitä maasta, jossa asut.

Esimerkki 1:

Johan asuu Ruotsissa ja työskentelee Tanskassa. Hän on tanskalaisen työttömyyskassan jäsen. Jos hän menettää työnsä Tanskassa, hänen tulee ilmoittautua työnhakijaksi työvoimatoimistoon Ruotsissa ja hakea työttömyyskorvausta Ruotsista. Ruotsin työttömyyskassa ottaa huomioon hänen työskentelynsä ja jäsenyysaikansa Tanskassa ratkaistessaan, onko hänellä oikeus työttömyyskorvaukseen Ruotsista vai ei.

Jos sairastut, saat sairauspäivärahaa työskentelymaasi lainsäädännön mukaan.

Esimerkki 2:

Ruotsissa asuva Kalle aloittaa työn norjalaisen työnantajan palveluksessa Norjassa. Hän kuuluu nyt Norjan sosiaaliturvajärjestelmän piiriin siitä huolimatta, että hän asuu edelleen Ruotsissa.

Hänelle karttuu oikeutta eläkkeeseen Norjassa, samoin kuin kaikkiin muihin Norjan sosiaaliturvajärjestelmän mukaisiin etuuksiin. Jos hän tarvitsee sairaanhoitoa, hän voi valita, haluaako hän sitä asuinmaasta vai työskentelymaasta.

Esimerkki 3:

Minna muuttaa Helsingistä Kööpenhaminaan aloittaakseen siellä työn tanskalaisen työnantajan palveluksessa. Muuton ja työn vuoksi hän ei enää kuulu Suomen sosiaaliturvajärjestelmän piiriin vaan hän kuuluu Tanskan järjestelmän piiriin.

Esimerkki 4:

Erkki asuu ja työskentelee Suomessa. Hän ei tee kokopäivätyötä, ja siksi hän hakee lisäksi työtä Ruotsista ruotsalaisen. Hän saakin työtä Ruotsista. Koska hän työskentelee asuinmaassaan, hän kuuluu täysin tämän maan sosiaaliturvajärjestelmän piiriin myös työskennellessään kahdessa maassa. Todistuksena tästä Erkillä tulee olla mukanaan lomake E 101 Suomesta. Näin hän välttyy maksamasta sosiaaliturvamaksuja Ruotsissa. Erkin ruotsalaisen työnantaja tulee maksaa sosiaaliturvamaksuja Suomeen.

Lähetetty työntekijä

Jos työnantajasi lähettää sinut toiseen Pohjoismaahan tai EU/ETA-maahan työskentelemään rajoitetun aikaa työnantajan lukuun, kuulut edelleen työnantajamaan sosiaaliturvajärjestelmän piiriin. Todisteena siitä, että olet lähetetty työntekijä, lähettävä maa antaa lomakkeen E 101. Vältty näin maksamasta sosiaaliturvamaksuja tilapäisessä työskentelymaassa, ja työnantaja jatkaa sosiaalimaksujen maksamista lähettävässä maassa.

Lapsiperheet

Jos lapsiperhe muuttaa toiseen Pohjoismaahan tai EU/ETA-maahan, se kuuluu uuden asuinmaan sosiaaliturvan piiriin. Perhe saa siellä oikeuden tulomaan lainsäädännön mukaisiin perhe- ja vanhempainetuksiin. Perhe- ja vanhempainetudet voivat vaihdella maasta toiseen, esimerkiksi kun on kyse etuuden suuruudesta tai siitä, millaisia etuuksia voidaan myöntää.

Jos olet työntekijänä Pohjoismaassa tai EU/ETA-maassa ja asut toisessa Pohjoismaassa tai EU/ETA-maassa aviopuolison/avopuolison ja lasten kanssa, perheelläsi on oikeus lapsilisään ja muihin perhe-etuuksiin työskentelymaastasi. Jos ainoastaan toinen vanhemmista työskentelee, nämä maksut maksaa ensisijaisesti työskentelymaa. Jos vastaavat etuudet ovat suurempia lapsen asuinmaassa, asuinmaa maksaa erotuksen.

Jos molemmat vanhemmat ovat työssä ja jos he työskentelevät eri maissa, se työskentelymaa, jossa perhe asuu, maksaa ensisijaisesti perhe-etuudet. Toinen työskentelymaa maksaa erotuksen määrän, jos sen perhe-etuudet ovat suurempia.

Tällä tavoin perheelle turvataan yhteensä määrä, joka vastaa suurinta perhe-etuutta.

Jos asianomainen henkilö saa muuttoajankohtana lähtömaasta jatkuvaa perhe-etuutta, tämän maksaminen saattaa loppua. Pohjoismaissa on erilaisia määräyksiä perhe-etuuksiin liittyen.

Esimerkki 1:

Olella ja Hildellä on kaksi lasta, 1- ja 3-vuotiaat. He muuttavat Ruotsista Norjaan.

Hilde sai Ruotsissa lapsilisää ja vanhempainrahaa, vaikka hän ei ollut työssä ennen nuorimman lapsensa syntymää. Norjaan muuton jälkeen Hilde on ollut edelleen kotona lapsiaan hoitamassa.

Muuton myötä lakkaavat Ruotsin maksamat etuudet, ja hän saa sen sijaan perhe-etuuksia Norjasta. Kyseeseen tulevat lapsilisät (barnetrygd; vastaa Suomen lapsilisää) ja hoitotuki (kontantstøtte), joka on 1–3-vuotiaista lapsista maksettava etuus, jos he eivät ole hoidossa julkisesti tuetussa päiväkodissa.

Esimerkki 2:

Per ja Marie asuvat Ruotsissa, mutta Per työskentelee Norjassa. Per kuuluu siksi Norjan sosiaaliturvan (folketrygden) piiriin. Kun Marie synnyttää lapsen, Per ei voi saada palkallista isyyslomaa, koska Marie ei ole työskennellyt Norjassa eikä ansainnut oikeutta vanhempainrahaan siellä.

Vain siinä tapauksessa, että Marie alkaa työskennellä tai opiskella kokoaikaisesti tai sairastuu niin, ettei hän voi hoitaa lasta, Perillä on oikeus Norjan sosiaaliturvan mukaiseen isyyslomaan.

Opiskelijat

Kun aloitat opinnot toisessa Pohjoismaassa, sinun tulee ensin ottaa yhteyttä asuinmaasi sosiaaliturvaviranomaiseen. Silloin kun ainoastaan opiskelet etkä työskentele, kuulut asuinmaasi sosiaaliturvan piiriin. Katsotaanko sinun asuvan maassa vai ei, riippuu kyseisen maan väestökirjanpitomääräyksistä.

Lisää tietoa eri Pohjoismaiden väestökirjanpidosta löytyy osoitteesta www.nordisketax.net.

Sinulla on oikeus sairaanhoitoon ja sosiaalivakuutusetuuksiin asuinmaan lainsäädännön mukaan. Sinulla on kuitenkin aina oikeus välttämättömään sairaanhoitoon opiskelumaassasi samoilla ehdoilla kuin maan omilla kansalaisilla. Opintotukea, lainaa ja stipendejä koskevat erilliset määräykset.

Jos työskentelet maassa, jossa opiskelet, kuulut normaalisti tämän maan lainsäädännön piiriin väestökirjanpidosta riippumatta, ks. kohta ”Kun työskentelet toisessa Pohjoismaassa tai EU/ETA-maassa”.

Esimerkki 1:

Suomalainen Tanja haluaa parantaa ruotsin kielen taitoaan ja on siksi hakenut opiskelijavaihto-ohjelmaan ruotsalaisen yhteistyöyliopiston kanssa. Vaihto kestää yhden lukukauden eli 4–5 kuukautta.

Hän kuuluu Ruotsissa opiskelun ajan Suomen lainsäädännön piiriin, koska hän on kirjoilla Suomessa myös Ruotsissa opiskelun ajan. Hänen tulee kuitenkin ilmoittaa Suomen Kansaneläkelaitokselle (Kela), että hän opiskelee Ruotsissa. Kela tekee kirjallisen päätöksen asiasta.

Esimerkki 2:

Ruotsissa asuva Anders on hakenut ja päässyt opiskelemaan yliopistoon Suomessa. Hän suunnittelee suorittavansa Suomessa koko opintonsa. Arvioitu opiskeluaika on 3 vuotta.

Hänet kirjataan väestörekisteriin Suomessa. Häneen sovelletaan Suomen lainsäädäntöä. Häntä ei voi katsoa samanaikaisesti Ruotsissa asuvaksi. Huom! Opintotukea voidaan kuitenkin maksaa Ruotsista.

Eläkeläiset

Voit hakea ja saada eläkettä vaikka asut hakemusajankohtana toisessa Pohjoismaassa tai ETA/EU-maassa kuin siinä, jossa olet ansainnut oikeuden eläkkeeseen. Hakemus esitetään asuinmaan viranomaisille.

Jos henkilö muuttaa Pohjoismaasta toiseen Pohjoismaahan tai ETA/EU-maahan, sen maan eläkeviranomainen, jossa eläke on ansaittu, maksaa eläkettä edelleen. Tämä koskee myös Färsaaria ja Grönlantia. Eläkettä maksetaan edelleen ansaintamaan määräysten mukaisesti. Eläkkeen määrä ei muutu muuton takia. Tanskan, Färsaarten ja Grönlannin välillä muutettaessa sovelletaan eri määräyksiä.

Elinkustannuksista riippuvat mahdolliset lisät – esim. asumistuen – maksavat asuinmaan viranomaiset kyseisen maan määräysten mukaisesti.

Eläkeläisillä on oikeus esimerkiksi lääkärinhoitoon ja sairaalahoitoon asuinmaassaan siellä voimassa olevan lainsäädännön mukaan.

Perhe-etuuksia maksetaan maasta, joka maksaa eläkkeen. Jos eläkettä maksaa useampi maa, asuinmaan etuudet ovat etusijalla, jos tämä maa maksaa eläkettä. Muista eläkemaista maksettavat etuudet maksetaan lisäsummina, jos etuudet ovat suuremmat kuin asuinmaassa.

Esimerkki:

Lars on aina työskennellyt ja asunut Tanskassa. Kun hänestä 65-vuotiaana tulee eläkeläinen, hän muuttaa Ruotsiin yhdessä 17-vuotiaan poikansa kanssa. Eläke maksetaan Tanskasta, samoin perhe-etuudet. Mahdollinen lääkärinhoito, sairaanhoito yms. annetaan Ruotsissa Ruotsin määräysten mukaisesti.

Eri Pohjoismaista maksettavan eläkkeen verotusta koskevat määräykset löytyvät pohjoismaisesta veroportaalista osoitteesta www.nordisketax.net

Kun eläkeläinen muuttaa toiseen maahan, on tärkeää, että muutosta ilmoitetaan ennen muuttoa eläkettä maksavalle viranomaiselle.

Toimeentulotuki ja sosiaalipalvelut

Pohjoismaiden kansalaiset ja muut henkilöt, joilla on laillinen asuinpaikka Pohjoismaassa, kuuluvat pohjoismaisen sosiaalipalvelusopimuksen piiriin. Sopimuksessa on mm. määräyksiä mahdollisuudesta saada toimeentulotukea oleskelumaasta sekä määräyksiä, jotka koskevat muuttoa toiseen Pohjoismaahan, kun on kyse pitkäaikaista hoitoa tai hoivaa tarvitsevista henkilöistä.

Toimeentulotuki

Voit saada oikeuden toimeentulotukeen oleskelumaasta kyseisen maan määräysten mukaan.

Hoitotarve ja muutto toiseen Pohjoismaahan

Jos sopimuksen piirin kuuluva henkilö tarvitsee pitkäaikaista hoitoa tai hoivaa ja haluaa muuttaa Pohjoismaasta toiseen, maiden vastuullisten viranomaisten tulee työskennellä yhteistyössä tällaisen muuton järjestämiseksi. Edellytyksenä on, että henkilöllä on erityiset siteet maahan, johon hän haluaa muuttaa.

Jotta muutto voitaisiin toteuttaa, tulo- ja lähtömaan viranomaisten on oltava yksimielisiä siitä, että

- henkilöllä on erityiset siteet tulomaahan,
- muutto parantaa henkilön elämäntilannetta ja
- viranomaisten myötävaikutus on välttämätöntä muuton järjestämiseksi.

Kyseisten kahden maan viranomaisilla on velvollisuus pyrkiä yhteistyössä myötävaikuttamaan siihen, että toivottu muutto toteutuisi. Vaikka on kyse maiden viranomaisten yhteistyövelvoitteesta, ei ole takuita siitä, että kansalaisen muuttotoive toteutuu.

Mistä saat lisää tietoa?

Tanska

- **Eläkkeestä sekä yleistietoa:** www.sist.dk (Sikringsstyrelse) ja www.borger.dk
- **Työeläkkeestä (ATP):** www.atp.dk (Arbejdsmarkedets tillegspension)
- **Työttömyydestä, sairauspäivärahasta ja toimeentulotuesta:** www.adir.dk (Arbejdsdirektoratet)
- **Opintotuesta:** www.su.dk (Statens Uddannelsesstøtte)

Suomi

- **Kansaneläkkeestä, sairausvakuutuksesta, kuntoutuksesta, vanhempainetuuksista, perhe-etuuksista, työttömyydestä, opintotuesta, vammaisetuuksista, asumistuesta:** www.kela.fi (Kansaneläkelaitos, Kela)
- **Työeläkkeestä ja E 101-todistuksesta:** www.etk.fi (Eläketurvakeskus), www.tyoelake.fi
- **Työtapaturmista:** www.vakes.fi (Tapaturmavakuutuslaitosten liitto)
- **Ansiosidonnaisista työttömyysetuuksista:** www.tyj.fi (Työttömyyskassojen yhteisjärjestö)
- **Toimeentulotuesta ja julkisista terveydenhuoltopalveluista:** www.stm.fi (sosiaali- ja terveysministeriö) ja www.kunnat.net

Färsaaret

- Eläkkeistä, toimeentulotuesta ja yleistietoa: www.almannastovan.fo (vain fääriksi)
- Työttömyydestä ja sairauspäivärahoista: www.als.fo (vain fääriksi)
- Perhe-etuuksista: www.barsil.fo (vain fääriksi)

Grönlanti

- www.nanoq.gl (Grønlands Hjemmestyre)

Islanti

- **Eläkkeestä, sairausvakuutuksesta, sairauspäivärahasta, työtapaturmista sekä yleistietoa:** www.tr.is (Tryggingastofnun ríkisins i Island)
- **Työttömyydestä:** www.vinnumalastofnun.is (Arbejdsdirektoratet i Island)
- **Synnytys- ja vanhempainetuuksista:** www.faedingarorlof.is
- **Työeläkkeestä:** www.ll.is (Tillægspensionsfondernes forbund i Island)
- **Perhe-etuuksista:** www.rsk.is (Skattedirektoratet)
- **Opintotuesta:** www.lin.is (Íslandske studerendes lánefond)
- **Toimeentulotuesta:** www.felagsmalaraduneyti.is (Íslannin sosiaaliministeriö)

Ruotsi

- **Eläkkeestä, sairauspäivärahasta, perhe-etuuksista, työtapaturmista ym.:** www.forsakringskassan.se (Försäkringskassan)
- **Työttömyydestä:** www.iaf.se (Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen i Sverige)
- **Toimeentulotuesta:** www.socialstyrelsen.se (Socialstyrelsen)
- **Opintotuesta:** www.csn.se (Centrala studiestödnämnden)

Norja

- **Eläkkeestä, sairauspäivärahasta, perhe-etuuksista, työtapaturmista, työttömyydestä ym.:** www.nav.no (Arbeids- og velferdsetaten i Norge)
- **Toimeentulotuesta:** www.shdir.no ja www.fylkesmannen.no
- **Opintotuesta:** www.lanekassen.no

Verot ja väestökirjanpito Pohjoismaissa

- www.nordisketax.net (Pohjoismainen veroportaali)

Työnhaku

- <http://eures.europa.eu>

Tämä esite on yleiskuvaus sosiaaliturvasta pohjoismaisissa muuttotilanteissa. Yksittäisissä tapauksissa ota yhteyttä sosiaaliturvaviranomaisiin, jotka antavat sinulle tarkempaa tietoa oman tapauksesi selvittämiseen.